

ADRIAN GOLDSWORTHY

DE GENERAALS VAN ROME

Veroveraars van een wereldrijk

Adrian Goldsworthy

DE GENERAALS VAN ROME

Veroveraars van een wereldrijk

Uitgeverij Omniboek

INLEIDING

Vanaf het begin: van aanvoerder en held tot politicus en generaal

De taak van een generaal is te paard bij de troepen te rijden, zichzelf te laten zien aan degenen die in gevaar verkeren, de dapperen te loven, de lafaards te dreigen, de luiards aan te moedigen, de lacunes op te vullen, een eenheid te herschikken indien noodzakelijk, de bedrukten te helpen en de crisis, het uur en de uitkomst vooruit te zien.¹

Onasanders samenvatting van de rol van de generaal op het slagveld werd in het midden van de eerste eeuw n.Chr. opgetekend, maar vertolkt een stijl van bevelvoering die minstens zevenhonderd jaar bleef bestaan en die kenmerkend Romeins was. De generaal was er om de gevechten te sturen en zijn soldaten te inspireren door ze het gevoel te geven dat ze nauwlettend in de gaten werden gehouden en dat een opvallend moedige daad even prompt beloond zou worden als een opvallend laffe daad zou worden bestraft. Het was niet zijn taak om zich met zwaard of speer in de hand in de mêlee te storten en aan het hoofd van zijn manschappen te vechten en hun gevaren te delen. De Romeinen wisten dat Alexander de Grote zijn Macedoniërs op die manier keer op keer naar de overwinning had geleid, maar van hun eigen bevelhebbers werd nooit echt verwacht dat zij dat soort heldendaden zouden navolgen. Onasander was zelf een Griek en een man zonder militaire ervaring die in een genre schreef waarvan de stijl in de hellenistische tijd tot stand was gekomen, maar ondanks alle literaire stereotypen die zijn werk *De generaal* bevat, is de figuur van de opperbevelhebber die hij schetst onmiskenbaar Romeins. Het boek werd in Rome geschreven en opgedragen aan Quintus Veranius, een Romeinse senator die als bevelhebber over het leger in Brittannië

in 58 n.Chr. zou overlijden. De Romeinen beweerden trots dat zij veel van hun tactieken en literaire uitrusting van hun buitenlandse vijanden hadden gekopieerd, maar ze stonden veel minder bij anderen in het krijt waar het om de basisstructuur van hun leger en de door de legerleiders vervulde rol ging.

Dit is een boek over generaals, meer in het bijzonder over vijftien van de succesvolste Romeinse bevelhebbers van eind derde eeuw v.Chr. tot het midden van de zesde eeuw n.Chr. Sommigen van hen zijn nog relatief bekend, in elk geval bij militaire historici – Scipio Africanus, Pompeius en Caesar komen alle drie zeker in aanmerking voor opname in de gelede- ren van de bekwaamste bevelhebbers uit de geschiedenis –, anderen zijn grotendeels vergeten. Allen, met de mogelijke uitzondering van Julianus, waren op zijn allerminst competente generaals die belangrijke succes- sen behaalden ook al werden ze uiteindelijk verslagen, maar de meesten waren zelfs uitzonderlijk getalenteerd. De keuze is gemaakt op basis van hun belang – zowel voor de bredere geschiedenis van Rome als voor de ontwikkeling van de Romeinse oorlogvoering – en de beschikbaarheid van voldoende bronnen om ze in enig detail te kunnen beschrijven. Er is slechts een enkele figuur uit de tweede, vierde en zesde eeuw n.Chr. opgenomen, en niet een uit de derde en vijfde eeuw, eenvoudig omdat de bronnen voor deze periode zo mager zijn. Om dezelfde reden kunnen we geen campagnes van Romeinse bevelhebbers van voor de Tweede Pu- nische Oorlog in detail bespreken. Toch blijft de spreiding breed, en de individuele onderwerpen zijn een goede illustratie van de veranderingen in zowel de aard van het Romeinse leger als de relatie tussen een generaal in het veld en de staat.

In plaats van de hele carrière van een bevelhebber te beschrijven, richt elk hoofdstuk de aandacht op een of twee specifieke episoden uit zijn cam- pagnes, waarbij we in detail kijken naar de manier waarop de betrokkene zijn leger leidde en met de mannen omging. De nadruk ligt daarbij altijd hoofdzakelijk op wat de commandant in een zeker stadium van de opera- tie deed en in hoeverre dat invloed had op de uitkomst. Deze benadering, met biografische elementen en een sterke gerichtheid op de rol van de generaal – op strategie, tactieken en hun uitvoering, en op leiderschap – is een bijzonder traditionele manier van militaire geschiedschrijving. Daarbij komen onvermijdelijk sterk narratieve elementen naar voren en beschrijvingen van de meer dramatische aspecten van oorlogen, veldsla- gen en belegeringen, met bazuinen en wapengekletter. Hoewel populair bij de algemene lezer, heeft het deze manier van geschiedschrijving de

laatste decennia aan academische respectabiliteit ontbroken. Academici keken liever naar het bredere plaatje, in de hoop diepere economische, sociale of culturele factoren te zien die een belangrijker invloed op de uitkomst van conflicten zouden hebben gehad dan individuele beslissingen of gebeurtenissen tijdens een oorlog. Om het onderwerp nog minder academisch gangbaar te maken, is dit in essentie ook een boek over aristocraten, omdat de Romeinen van mening waren dat het opperbevel alleen aan mannen van hoge geboorte en uit bevoorrechte kringen toevertrouwd kon worden. Zelfs een 'nieuwe man' (*novus homo*) als Marius, die door de elite van de senaat werd bespot om zijn eenvoudige komaf toen hij in hun kringen binnen wist te dringen, was nog altijd afkomstig uit de zelfkant van de aristocratie en was in werkelijkheid in geen enkel opzicht representatief voor de bredere bevolking.

Naar moderne maatstaven waren alle Romeinse commandanten in essentie ook amateursoldaten. De meesten waren maar een deel van hun carrière – meestal veel minder dan de helft van hun volwassen leven – in dienst van het leger. Ze ontvingen geen van allen formele training om het commando te voeren en werden aangesteld op basis van politiek succes, dat op zijn beurt grotendeels afhankelijk was van geboorte en rijkdom. Zelfs een man als Belisarius, die het grootste deel van zijn leven als officier diende, werd gepromoveerd vanwege zijn veronderstelde loyaliteit aan keizer Justinianus en doorliep geen enkel georganiseerd systeem van training en selectie. Op geen enkel moment in de geschiedenis van Rome was er ooit iets wat ook maar in de buurt kwam van een stafschool, een officiersopleiding om bevelhebbers en hun hoogste ondergeschikten te vormen. In sommige perioden waren boeken over militaire theorie gebruikelijk, maar veel daarvan waren weinig meer dan drillhandboeken zonder gedetailleerde instructies (vaak beschreven ze de manoeuvres van hellenistische falanxen, waarvan de tactieken al eeuwenlang achterhaald waren). Sommige Romeinse generaals zouden zich louter door het lezen van zulke werken hebben voorbereid op het opperbevel, hoewel dat nooit als de beste leerschool werd beschouwd. Romeinse aristocraten werden geacht het leiden van een leger te leren zoals ze ook leerden hoe ze zich in het politieke leven moesten gedragen: door naar anderen te kijken en door persoonlijke ervaring op te doen in lagere functies.²

In moderne ogen lijkt de keuze van generaals op basis van hun politieke invloed en met het idee dat ze voldoende kennis hadden om hun taak als commandant in de praktijk aan te leren, absurd willekeurig en inefficiënt. Er is vaak verondersteld dat Romeinse generaals over het

algemeen mensen van bijzonder beperkt talent waren. In de twintigste eeuw karakteriseerde generaal-majoor J.F.C. Fuller hen als weinig meer dan 'drilmeesters', terwijl W. Messer verklaarde dat ze een redelijk consistent niveau van middelmatigheid bereikten. (Misschien moeten we in dit verband terugdenken aan Moltkes opmerking dat 'in een oorlog met zijn enorme spanningen zelfs de middelmaat een hele prestatie is'.) Vaak wordt ervan uitgegaan dat het onmiskenbare eeuwenlange succes van het Romeinse leger werd bereikt ondanks de generaals, niet dankzij hen. In de ogen van veel commentatoren lijkt het tactische systeem van de legioenen ontworpen om veel van de verantwoordelijkheid bij de bevelhebber weg te halen en in handen te leggen van lagere officieren. De belangrijkste van hen waren de centurio's, die als buitengewoon professioneel en daarom goed in hun werk worden gezien. Soms verschenen er dan mannen als Scipio of Caesar die veel getalenteerder waren dan de doorsnee aristocratische generaal, maar hun kundigheid was vooral het gevolg van instinctieve genialiteit, die niet door anderen kon worden nagevolgd. De mannen in dit boek zouden als zulke afwijkende generaals kunnen worden gezien, de kleine minderheid van werkelijk kundige bevelhebbers die het Romeinse systeem opleverde, naast de grote meerderheid van onbetekenende of regelrecht incompetente figuren, zoals het achttiende- en vroegnegentiende-eeuwse Britse legersysteem van gekochte functies en patronage nu en dan een Wellington of een Moore voortbracht, te midden van erbarmelijke leiders als Whitelocke, Elphinstone en Raglan.³

Nader onderzoek van het bewijsmateriaal wijst echter in de richting dat de meeste van deze aannames op zijn best schromelijk overdreven en vaak eenvoudigweg foutief zijn. Verre van de beslissingsmacht aan de generaal te ontnemen, concentreerde het Romeinse tactische systeem die juist in zijn handen. Lagere officieren zoals de centurio's speelden een vitale en uiterst belangrijke rol, maar ze functioneerden binnen een hiërarchie met de bevelhebber van het leger aan de top en gaven hem eerder meer controle over wat er gebeurde dan minder. Sommige generaals waren zeker beter in hun werk dan andere, maar wat een Scipio, Marius of Caesar op campagne deed, lijkt niet fundamenteel te hebben afgeweken van de acties van hun tijdgenoten. De beste Romeinse generaals leidden en controleerden hun legers in principe op dezelfde manier als alle andere aristocraten, en het verschil zat hem vooral in de kundigheid waarmee ze dat deden. In de meeste tijdvakken was het peil van de gemiddelde Romeinse bevelvoerder feitelijk behoorlijk goed, ondanks al hun gebrek aan formele training. Natuurlijk bracht ook Rome in de

loop van de eeuwen zijn aandeel aan incompetenten generaals voort, die de legioenen nodeloos in het verderf stortten, maar hetzelfde geldt voor alle legers in de geschiedenis. Het is extreem onwaarschijnlijk dat zelfs de meest geavanceerde moderne methoden van selectie en voorbereiding van hoge officieren niet nu en dan een generaal zullen opleveren die volkomen ongeschikt blijkt te zijn voor het opperbevel. Anderen beschikken wellicht op het oog over alle eigenschappen die nodig zijn voor een succesvolle bevelhebber, maar falen grotendeels door factoren waarover ze schijnbaar geen controle hebben. Veel zegevierende Romeinse generaals gingen er openlijk prat op dat ze geluk hadden gehad, en erkenden (zoals Caesar zou schrijven) dat het fortuin in de oorlogvoering zelfs een nog essentiëlere rol speelde dan bij andere menselijke activiteiten.

Bestudering van de manier van oorlogvoering en de rol van de commandant is misschien niet heel modieus, maar dat betekent niet dat het onbelangrijk zou zijn of niets zou opleveren. Oorlog speelde een hoofdrol in de Romeinse geschiedenis, want militair succes creëerde het rijk en hield het lange tijd in stand. Er lagen algemenere factoren aan de effectiviteit van het Romeinse leger ten grondslag – zoals de houding ten opzichte van oorlogvoering en Romes vermogen en bereidheid om enorme menselijke en materiële middelen aan de oorlogvoering te besteden – maar dat was geen garantie voor succes. In de Tweede Punische Oorlog waren het zulke factoren die de Romeinen in staat stelden de reeks vernietigende rampen die Hannibal hun republiek toebreacht te overleven, maar de oorlog kon niet worden gewonnen voordat er een manier was gevonden om de vijand op het slagveld te verslaan. Wat er tijdens een campagne gebeurde, en speciaal bij veldslagen en belegeringen, werd vanzelfsprekend beïnvloed door de bredere context, maar was nog altijd, zoals de Romeinen wisten, buitengewoon onvoorspelbaar. In elk gevecht, en vooral in een veldslag die voornamelijk met slag- en steekwapens werd uitgevochten, werd de nooit helemaal zekere uitkomst bepaald door vele factoren, met het moreel als een van de belangrijkste. Oorlogen konden niet gewonnen worden als het Romeinse leger zijn tegenstanders niet op het slagveld kon verslaan. Inzicht in hoe ze dat al of niet deden is nooit simpelweg een optelsom van voor de hand liggende zekerheden als middelen, ideologie of zelfs uitrusting en tactiek, maar vereist een bredere bestudering van het gedrag van mensen, zowel individueel als in groepen.

Alle geschiedschrijving, ook militaire, gaat uiteindelijk over mensen – hun houding, emoties, handelen en interactie – en kan het best beginnen met vast te stellen wát er precies gebeurde alvorens te gaan verklaren

waaróm het zo gebeurde. Al te grote nadruk op de bredere factoren kan dit even makkelijk verdoezelen als de ouderwetse voorstelling van veldslagen alsof die door figuurtjes op een kaart worden uitgevochten, waarbij de overwinning naar die partij gaat die de tactieken gebaseerd op vaste 'oorlogsprincipes' het zuiverst toepast. De vindingrijkste tactieken waren van weinig waarde als een bevelhebber niet in staat was om zijn leger, bestaande uit duizenden of misschien tienduizenden individuele soldaten, op de juiste plaats en op de juiste tijd in te zetten. De praktische kanten van het leiden, manoeuvreren en bevoorraden van een leger slokten veel meer tijd van de bevelhebber op dan het bedenken van slimme strategieën of tactieken. De acties van de generaal beïnvloedden het verloop van de campagne of de veldslag meer dan die van enig ander individu. Wat de commandant deed, ten goede of ten kwade, deed ertoe.

Bronnen

Het overgrote deel van ons bronnenmateriaal voor de carrières van Romeinse generaals is afkomstig uit Griekse en Latijnse literaire verslagen van hun activiteiten. Nu en dan konden we die aanvullen met standbeelden of andere artistieke afbeeldingen van bevelhebbers, met inscripties waarin hun prestaties werden opgesomd, en in zeldzame gevallen met opgegraven sporen van de acties van hun legers, zoals de overblijfselen van belegeringswerken. Hoe waardevol die dingen ook zijn, we krijgen alleen in de geschreven verslagen te horen wat generaals werkelijk deden en hoe hun legers opereerden. Zoals al eerder opgemerkt, was de keuze van de generaals voor de volgende hoofdstukken in belangrijke mate afhankelijk van bewaard gebleven adequate beschrijvingen van hun campagnes. Er is slechts een fractie van de werken uit de oudheid bewaard gebleven. Veel andere boeken zijn alleen bekend van naam, of van fragmenten die zo beperkt zijn dat ze weinig te bieden hebben. Het is een groot geluk dat we Julius Caesars eigen *Commentarii* (*Commentaren*) hebben, waarin hij zijn campagnes in Gallië en de Burgeroorlog beschrijft. Vanzelfsprekend geeft zo'n verslag een voor de auteur bijzonder gunstige voorstelling van zaken, maar de schat aan details die de beschrijvingen bevatten met betrekking tot Caesars activiteiten leveren een onbetaalbaar beeld van een generaal te velde. Belangrijk is ook dat daarin die eigenschappen en prestaties worden benadrukt die volgens het contemporaine Romeinse publiek het bewonderenswaardigst waren in een legeraanvoerder. Veel, misschien de meeste, andere Romeinse generaals schreven ook *Commentarii*, maar geen

van die verslagen is in een bruikbare vorm bewaard gebleven. Op zijn best vinden we sporen van de verloren werken in de verhalen van latere geschiedschrijvers die ze als bron gebruikten.

Caesars operaties zijn voornamelijk behandeld naar zijn eigen beschrijvingen ervan, met slechts nu en dan een aanvulling met informatie van andere auteurs. De grote overwinningen van zijn tijdgenoot en rivaal Pompeius de Grote worden alleen in enig detail beschreven door auteurs die meer dan een eeuw na zijn dood actief waren. Zulke lacunes tussen de gebeurtenissen zelf en de vroegst bewaard gebleven beschrijvingen daarvan is kenmerkend voor een groot deel van de Griekse en Romeinse geschiedenis. We vergeten maar al te gemakkelijk dat de gedetailleerde bronnen met betrekking tot het leven van Alexander de Grote meer dan vierhonderd jaar na zijn heerschappij werden geschreven. Nu en dan hebben we meer geluk en beschikken we over een werk van een ooggetuige van veel van de beschreven gebeurtenissen. Polybius was bij Scipio Aemilianus in Carthago in 147-146 v.Chr. en wellicht ook in Numantia, hoewel zijn beschrijving van deze operaties in feite hoofdzakelijk bewaard is gebleven in passages die door anderen werden geschreven. Flavius Josephus was gedurende het Beleg van Jeruzalem in de onmiddellijke omgeving van Titus, Ammianus Marcellinus diende kort onder Julianus de Afvallige in Gallië en verder tijdens de Perzische expeditie, terwijl Procopius Belisarius vergezelde op al zijn campagnes. Soms verwijzen andere auteurs naar soortgelijke ooggetuigenverslagen die verloren zijn gegaan, maar het was niet gebruikelijk voor de oude geschiedschrijvers om de informatiebronnen voor hun relaas te vermelden. In de meeste gevallen hebben we eenvoudig een verhaal dat vele jaren na een gebeurtenis werd opgetekend en waarvan de betrouwbaarheid gewoonlijk niet te bewijzen of te weerleggen is.

Veel geschiedschrijvers uit de oudheid beginnen hun werk met de verklaring dat ze waarheidsgetrouw willen zijn. Maar het was nog belangrijker voor hen om een tekst te produceren die dramatisch en heel leesbaar was, want geschiedenis werd geacht evenzeer, zo niet meer, te vermaken als te informeren. Soms leidden persoonlijke of politieke vooroordelen tot een welbewuste verdraaiing van de waarheid, terwijl in andere gevallen ontoereikende of niet-bestaande bronnen werden aangevuld met fantasie, vaak met gebruikmaking van traditionele retorische thematiek. In weer andere gevallen leidde militaire onwetendheid van de auteur tot een foutieve lezing van zijn bron. Dat gebeurde bijvoorbeeld met Polybius' beschrijving van de Macedonische falanx die zijn pieken velde voor de ge-

vechtspositie: Livius vertaalde het foutief en beweerde dat ze hun pieken op de grond gooiden en met hun zwaarden vochten. Dit is een zeldzaam geval waarin de teksten van zowel de originele bron als de latere versies bewaard zijn gebleven, maar die luxe is bijzonder schaars. Voor sommige campagnes hebben we verschillende bronnen die hetzelfde gebeurtenis beschrijven, zodat we de details kunnen vergelijken, maar vaker zijn we afhankelijk van slechts één verslag. Als we dat getuigenis afwijzen hebben we gewoonlijk niets anders om ervoor in de plaats te stellen. Uiteindelijk kunnen we dan ook weinig anders doen dan de waarschijnlijkheid van elk verslag beoordelen en wellicht verschillende graden van scepsis aangeven.

Politiek en oorlog: vanaf het begin tot 218 v.Chr.

De Romeinen begonnen pas tegen het einde van de derde eeuw v.Chr. de geschiedenis op te tekenen, en werden vrijwel genegeerd door de Griekse schrijvers tot ongeveer diezelfde tijd. Pas na de nederlaag van Carthago in 201 v.Chr. begonnen de verhalen van Rome hun schriftelijke neerslag te krijgen. Uit de tijden van vóór mensenheugenis waren er slechts een paar formele optekeningen van wetten, van de jaarlijks verkozen magistraten en de viering van religieuze feesten, maar hoegenaamd niets om dit kale skelet van enig vlees te voorzien, behalve de volksverhalen, gedichten en liederen waarin over het algemeen de daden van de grote aristocratische huizen werden bezongen. Later inspireerde deze rijke orale cultuur Livius en andere schrijvers om hun verhalen over Romes vroegste dagen te vertellen, over Romulus die de stad stichtte en de zes koningen die hem opvolgden, tot de laatste werd verbannen en Rome een republiek werd. Het is heel goed mogelijk dat er veel vage sporen van waarheid verweven zijn met de romantische fantasie van zulke verhalen, maar het is onmogelijk om de twee van elkaar te scheiden. In plaats daarvan zullen we alleen de tradities met betrekking tot het militaire leiderschap in Rome nagaan.⁴

Rome werd volgens de traditie in 753 v.Chr. gesticht, en was eeuwenlang slechts een kleine gemeenschap (of een verzameling van kleine gemeenschappen die in de loop van de tijd aan elkaar groeiden). De oorlogvoering van de Romeinen bewoog zich in deze jaren op een navenant kleine schaal en bestond vooral uit plundertochten, veediefstal en incidentele schermutselingen. De meeste Romeinse leiders waren krijgsheren van het heroïsche type (hoewel de verhalen over de wijsheid en vroomheid van koning Numa erop lijken te wijzen dat andere attributen ook respect verdienden volgens de Romeinen). Deze koningen en krijgsheren

waren leiders omdat ze in tijden van oorlog met opvallende moed strenden. In veel opzichten leken ze op de helden uit de *Ilias* van Homerus, die vochten zodat de mensen zouden zeggen: ‘Onze vorsten regeren waarlijk over Lykië niet zonder roem: ze eten vette schapen en drinken uitgelezen honingzoete wijn; maar voortreffelijk is eveneens hun spierkracht, want zij vechten toch tussen de eerste linies van de Lykiërs.’⁵

De revolutie die Rome van een monarchie in een republiek veranderde lijkt weinig invloed te hebben gehad op de aard van het militaire leiderschap, want de vooraanstaandste mannen in de nieuwe staat werden nog steeds geacht voortreffelijke vechtersbazen te zijn. Het heroïsche ideaal was om voor de linies van de andere krijgers uit te stormen, de confrontatie met vijandelijke krijgsheren aan te gaan, en voor het oog van allen te vechten en te winnen. In sommige gevallen konden zulke duels bij voorbaat formeel worden afgesproken met de vijand, zoals toen de drie Horatii-gebroeders het als voorvechters opnamen tegen de drie Curiatii-gebroeders uit het naburige Alba Longa. Volgens de legende werden twee van de Romeinen snel neergemaaid, maar niet voordat ze elk hun opponent hadden verwond. De laatste Horatius deed vervolgens alsof hij vluchtte en lokte de Curiatii achter zich aan totdat ze van elkaar gescheiden waren. Op dat moment draaide hij zich om en doodde elk van hen afzonderlijk. Bij zijn terugkomst in Rome te midden van de toejuichingen van het leger en de rest van zijn medeburgers, doodde de overwinnaar zijn eigen zus omdat die hem niet geestdriftig genoeg had verwelkomd – zij was verloofd geweest met een van de Curiatii. Dit was slechts één verhaal over individueel heldendom – ook al was de nasleep wreed en werd het gebruikt om de geleidelijke regulering van het gedrag van gewelddadige mannen door de bredere gemeenschap te illustreren. Een ander verhaal handelde over Horatius Cocles, de man die het volledige Etruskische leger op een afstand hield terwijl de brug over de Tiber achter hem werd afgebroken en hij vervolgens naar de overkant zwom. Of er enige waarheid in zulke verhalen schuilt of niet, ze getuigen van een soort oorlogvoering dat in veel primitieve culturen wijdverspreid was.⁶

Kenmerkend in de verhalen over het vroege Rome was de bereidheid om buitenstaanders in de gemeenschap te accepteren, iets wat elders in de oude wereld een zeldzaamheid was. Rome groeide gestaag in omvang en bevolking, en ook de schaal van zijn oorlogen groeide mee. De krijgsheren die individuele heldhaftige leiders volgden maakten plaats voor een bredere lichter van allen die zichzelf konden voorzien van de noodzakelijke uitrusting om te vechten. Na verloop van tijd – we begrijpen

dit proces niet heel goed in het geval van Rome, of van andere Italische of Griekse steden – begonnen de Romeinen te vechten als hoplieten in een compacte formatie of falanx. Hoplieten hadden een rond, met brons bekleed schild van ongeveer een meter in doorsnee, droegen een helm, een kuras en scheenplaten en vochten vooral met een lange werpspeer. De falanx van hoplieten bood veel minder mogelijkheden voor opvallend heldhaftige daden, want de dicht op elkaar gepakte krijgers konden weinig zien van wat er op een afstand van meer dan een paar meter gaande was. Zoals het kleine aantal helden ophield de gevechten te domineren en het conflict in plaats daarvan werd beslecht door vele honderden en soms duizenden hoplieten die schouder aan schouder streden, veranderden ook de politieke verhoudingen in de gemeenschap. Koningen en krijgsheren hadden hun gezag gerechtvaardigd met hun prominente optreden in oorlogen, en nu eiste de klasse van de hoplieten ook invloed in de staat op die recht deed aan hun rol op het slagveld. Na verloop van tijd begonnen ze jaarlijks hun eigen leiders te kiezen die bij zowel vrede als oorlog de leiding over de staat kregen. De meesten van hen werden nog uit een tamelijk beperkt groepje families gekozen, veelal afstammend van de oude krijgersaristocratie die de macht niet zomaar wilde overdragen. Na een aantal experimenten met verschillende magistraatssystemen, werd het de gevestigde praktijk twee consuls te verkiezen die als de hoogste uitvoerende beampten van de republiek optraden. De verkiezing vond plaats in een vergadering die de *comitia centuriata* heette, waarbij burgers die naargelang hun functie in het leger in groepen waren ingedeeld, hun stem konden uitbrengen.⁷

De consuls hadden precies dezelfde militaire bevelsmacht (*imperium*) want de Romeinen waren bang om één enkel individu het hoogste gezag toe te kennen. Maar gewoonlijk kreeg elk van hen een onafhankelijk commando over een veldleger. In de vierde eeuw v.Chr. waren er weinig vijanden die de inzet van Romes volledige militaire macht onder beide consuls vergden. Het was ook een indicatie voor de groeiende omvang van de republiek en de toegenomen schaal van oorlogvoering dat er in de meeste jaren tegelijkertijd tegen twee vijanden werd gestreden. Het woord *legio* (legioen) had van oorsprong eenvoudig 'lichting' betekend en verwees naar de totale strijdmacht die de republiek in tijden van oorlog op de been bracht. Waarschijnlijk werd het vanaf de vroege tijd van de consuls gebruikelijk om de lichte in tweeën te splitsen en elke magistraat zo een troepenmacht te geven waar hij het bevel over kon voeren. In de loop van de tijd werd 'legioen' de benaming voor de onderafdeling.

VIJFTIEN VAN DE SUCCESVOLSTE ROMEINSE BEVELHEBBERS

Romeinse generaals werden voornamelijk benoemd vanwege van hun familieachtergrond of politieke connecties, en leidden op basis van praktische ervaring en gezond verstand. Gedurende het tijdperk van het Romeinse Rijk hebben talloze mannen de rol van generaal vervuld: legioenen aangevoerd, overwinningen behaald en gebieden veroverd. Velen hadden succes, maar slechts een aantal waren buitengewoon getalenteerd.

In *De generaals van Rome* vertelt auteur Adrian Goldsworthy de geschiedenis van vijftien van Romes grootste generaals. Van Fabius en Marcellus, het 'zwaard en schild' van het Republikeinse Rome tot de laatste generaal Belisarius, de gesel van de Persen en Goten. Goldsworthy werpt licht op de sociale en politieke situaties en hoe elke generaal aan de macht kwam en hij beschrijft de veldslagen en de triomfen of – in sommige gevallen – de nederlagen.

'Goldsworthy's inzichten en gevolgtrekkingen zijn uitmuntend van begin tot eind.' – *The Washington Post* over *Augustus*

Uitgeverij Omniboek

www.omniboek.nl

ISBN 9789401920018 NUR 683

9 789401 920018